

INTERVIEW

26. september. 2020

Jason W. Moore:

Kampen står mod klima-apartheid og klima-patriarki

“Vi bærer rundt på en blodig arv af folkemord og økomord, som har haft til formål at gøre hele planeten profitabel.” Interview med Jason Moore.

“Kapitalismen kan ikke længere vækste sig ud af krisen, og det har alt at gøre med klimaspørgsmålet.” Solidaritet har interviewet den prominente amerikanske filosof og klimaaktivist, Jason Moore om, hvorfor han vil have os til at tænke vores forhold til naturen på en ny måde.

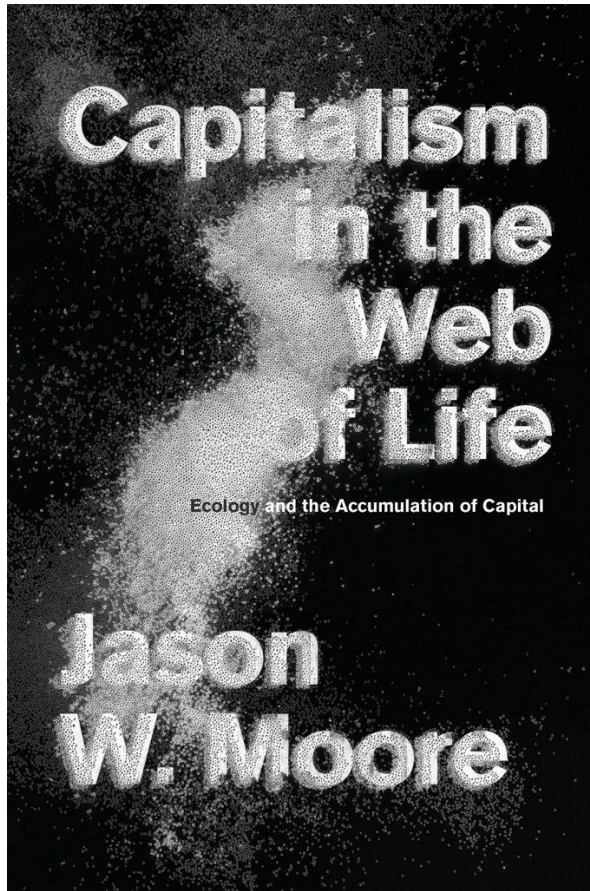
Oversat og redigeret af Morten Hammeken

Af Tobias Dias og Oliver B. Hunt, Solidaritet

Hør hele interviewet med Jason Moore her (engelsk).

Meget af den samtidige diskussion om klimakrisen lader til at tage udgangspunkt i det generelle spørgsmål om, hvorvidt det giver mening at skelne mellem natur og samfund.

Trods uenighederne om den såkaldt antropocæne teori (*geologisk epoke, der tager udgangspunkt i menneskets dominans af naturen, red.*), er de enige om én ting: Der er noget råddent på planeten Jorden, og det er ikke kun grådigheden og den sociale elendighed, som lugter.

Simon L. Lewis og Mark Maslin har for nyligt foreslået år 1610 som det skelsættende år – her faldt mængden af CO₂ i atmosfæren af en række årsager, ikke mindst det kolonialistiske folkemord på de oprindelige amerikanske folk, som førte til afskovning og et fald i atmosfærens CO₂. Den idé sætter det kapitalistiske system op som den primære drivkraft bag de seneste århundreders klimaforandringer, snarere ‘menneskeheden’ som abstrakt begreb.

Jason Moore foreslår noget andet. I stedet for at snakke om en ‘kløft’ mellem samfundet, kapitalismens politisk-økonomiske system og naturen som en geofysisk kraft, fremsætter han idéen om, at kapitalisme ikke blot er et økonomisk system, men derimod en ‘verdensøkologi’ af magt, kapital og livets spind. Moore hævder, at opdelingen af natur og samfund udgør grundlaget for denne teori om en ‘kløft i stofskiftet’ (*metabolic rift, red.*), der blandt andet bliver fremført af folk som John Bellamy Foster og Andreas Malm. Han kalder det en *civilisationsfetishisme*, som er en del af den voldelige, kolonialistiske ødelæggelse af naturen, og endda en arv fra borgerskabet. I Moores optik er det derfor noget, vi må hæve os over både analytisk – og politisk.

Jason Moore, hvorfor er det så vigtigt at gå udover denne skelnen mellem natur og samfund? Og hvad mener du med en ‘verdensøkologi’, som du også kalder ‘kapitalismen i naturen’?

Jason Moore: Lad mig forsøge at svare på de gode og vigtige spørgsmål på et par forskellige måder. Jeg er inspireret af Marx og Engels, som identificerede udgangspunktet for den historiske

materialisme, som ligger til grund for idéen om mennesker i livets spind. Grundlaget for historiske forandringer ligger i forholdet mellem mennesket og resten af naturen. Og det er en vigtig pointe. Den formel går igen i Marx' forfatterskab. Han taler f.eks. konsekvent om 'arbejde' som bearbejdningen af en naturlig kraft. Når Marx taler om arbejdet som en proces, og udviklingen af storindustrien, starter han jo med at definere arbejde som en naturkraft i sig selv, og en omdannelse af den ydre natur.

Livets spind er netop bundet op på de magtrelationer, der opstår gennem produktion og reproduktion i alle former, særligt når det kommer til social reproduktion. Det er heller ikke tilfældigt, at de fleste marxister fra velstående lande har overset den centrale pointe, at planeten er en organisme, og hvilken rolle det spiller i klassesamfund med mennesket i centrum. Marx og Engels insisterer i stedet for på, at vi må give klimaet, jorden, blomsterlivet og dyrelivet den opmærksomhed, det fortjener.

"Fra Irland til Amerika er billedet det samme: De folk, der skulle fordrives og underkastes er blevet italesat som de 'vilde' og de 'uciviliserede'. Derfor kunne de heller ikke bruges til at forbedre jorden. Det er ikke tilfældigt."

CO2-udledningen på planeten faldt til sit laveste i 1610, netop som et resultat af den europæiske invasion af de amerikanske kontinenter, som forårsagede folkemord. Her falder alt for mange miljøaktivister og radikale forskere desværre i den fælde, man kan kalde for 'immunologisk terminisme'. Altså, at det var bakterierne, der slog de oprindelige folk ihjel. Nogle ville selvfølgelig være døde af kopper, tyfus og alle de andre ting, der blev importeret fra Eurasien og Afrika. Men ikke 95 procent. Det tal er et produkt af en hellig treenighed: Finansialisering, erobring og slaveri. Det var den uheldige alliance der gjorde, at man kunne omforme de to kontinenter fulde af billig arbejdskraft og naturressourcer, med henblik på at ophobe kapital i de store finanscentre, såsom Portugal og Spanien og senere det nordvestlige Europa.

Den vilde modstander

Det leder os frem til vores samtidige problem, hvor vi taler om klimakrisen som en samfundskrise, og hvor vi sætter menneskelige forhold i én kasse og resten af naturen i en anden. Det fører til idéen om en økologi uden menneskelige relationer. Sådan forholder det sig ikke, hvilket særligt i coronatiden er blevet tydeligt. Når vi kigger på sygdomme – fra pesten i 1347 til de store epidemier i Amerika i 1600-tallet og den spanske syge 1918 – 1920 – ser vi at sygdommens historie er en fortælling om magt. Det moderne samfund voksede ud af pestens konsekvenser, og de efterfølgende klasseoprør den medførte. Sygdomme er nært forbundet til magten, og til spørgsmålet om, hvem der kan udøve den, historisk set.

Det er ikke bare en ligegyldig diskussion om ord, sådan som Malm og Foster hævder. Tænk bare på frigørelsesbevægelserne over de sidste 200 år. En fornyelse af sproget er afgørende for menneskets frihedskamp. En revolution er nødt til at formulere sig selv med nye begreber. Derfor er det utroligt vigtigt, at vi udfordrer den her binære, dualistiske opfattelse af naturen på den ene side og civilisationen på den anden. Den er altid blevet brugt til at underkaste mennesker, og til at bedrive folkemord. Fra Irland til Amerika er billedet det samme: De folk, der skulle fordrives og underkastes

er blevet italesat som de 'vilde' og de 'uciviliserede'. Derfor kunne de heller ikke bruges til at forbedre jorden. Det er ikke tilfældigt.

Som Silvia Federici også forklarer (*bl.a. i bogen Caliban and the Witch, red.*), var det samme på færde, da den kønslige kontrarevolution fandt sted i det 16. og 17. århundrede. Her var det kvinderne, som blev gjort til 'den vilde'. Da Oliver Cromwell slog halvdelen af Irlands befolkning ihjel i midten af 1600-tallet var det også med henvisning til at skulle "civilisere de vilde".

Derfor er vi nødt til at være opmærksom på vores sprog i dag, når vi på forskellig vis taler om *vildskab* i dag, også i vores forhold til naturen. Det er ikke bare en intellektuel diskussion, men noget der er med til at styre, hvordan borgerskabet holder fast i magten. Det er de herskende idéer, som Marx og Engels formulerede det. Vi tror vi ved, hvad vi mener, når vi siger 'natur' og 'samfund', men det gør vi ikke. Vi bærer rundt på en blodig arv af folkemord og økomord, som har haft til formål at gøre hele planeten profitabel. Men vi kan trygt lade de liberale om at føle sig skyldige, det er ikke vores bord. I stedet må vi være reflekterede over, hvilke begreber vi anvender. Det kan godt lyde meget højtravende, men igen må jeg henvise til Marx og Engels (*i Den Tyske Ideologi, red.*), hvor de siger: "Vi må vogte os for at tage del i vor tids illusioner".

Dét, klimaforkæmpere har gjort, er at ignorere det spørgsmål. Det gælder også folk som John Bellamy Foster og Andreas Malm, selv om de er eminente og vigtige tænkere. Vi bliver nødt til at forstå kapitalismen som et geokulturelt magtsystem, hvor alt bliver underkastet behovet for mere akkumulation af velstand. Det er det samme system, som delte verden op i kristne og barbarer, som delte civiliserede og koloniserede samfund op, og som stadig deler folk op i udviklede og underudviklede lande. Hvis vi lader som om, den slags idéer ikke er vigtige, så bliver vi godt og grundigt afvæbnede, hvad enten vi kalder os marxister, anarkister eller noget tredje.

Hekseprocesserne i middelalderen var et forsøg på at underkaste den 'vilde' – i dette tilfælde den kvindelige krop – en borgerlig samfundsorden, argumenterer Jason W. Moore. Billede: Wikimedia Commons

Green New Deal's uden klassekamp

Bevægelser som Fridays For Future og Extinction Rebellion bliver ofte anklaget for at mangle analyse, at være for moraliserende, antipolitiske og så fremdeles. Hvordan tænker du, at vi bygger en klimabevægelse der kan ændre magtbalancen?

Jeg mener alle de forskellige bevægelser i klimakampen er vigtige og brugbare. Jeg har samtidig betænkninger ved dem alle sammen, men det er jo den intellektuelles rolle. Det er ikke fordi jeg vil sidde og sige, at de ikke skal gøre, som de gør. Fredagsstrejken er en stor åbning. Greta Thunberg har i min bog gjort et imponerende stykke arbejde, fordi hun har fokuseret på at kritisere magthaverne. Der er dog ikke meget klasse-teori på spil, det er jo et forbudt begreb at bruge i klimakampen. Det grænser til en tankeforbrydelse at vove at bruge ord som 'klasse' og 'klassekamp' i miljøspørgsmålet.

“Greta Thunberg har i min bog gjort et imponerende stykke arbejde, fordi hun har fokuseret på at kritisere magthaverne. Der er dog ikke meget klasse-teori på spil, det er jo et forbudt begreb at bruge i klimakampen. Det grænser til en tankeforbrydelse at vove at bruge ord som ‘klasse’ og ‘klassekamp’ i miljøspørgsmålet.”

Ikke desto mindre har Thunberg givet bevægelsen en saltvandsindsprøjtning, og fået den til at gentænke nogle centrale spørgsmål. Når man kigger på de mange Green New Deals, åbner de for muligheden for at vi bevæger os væk fra den nyliberale tankegang, der kendetegner det meste miljøpolitik i dag, men den overordnede, frigørende vision mangler. Der er nærmest blevet sat en *firewall* op mellem udvikling og bæredygtighed – og den tjener kun imperialismens interesser.

Mainstream miljøtænkning i lande som USA, England, Skandinavien og Tyskland har et problem, når det kommer til at forholde sig til den imperialisme. Og det bliver et problem, når det kommer til at konfrontere det store klasseskel i den globale klimakamp. Spørgsmålet bliver så, hvordan vi kan bygge bevægelser på tværs af dét, Marx kaldte ‘hellige kategorier’. Nogle af de kampe har et meget direkte økologisk udtryk – for eksempel corona – mens andre, som diskussionen om en universel borgerløn ikke på overfladen er forbundet til det spørgsmål. Men de har rod i den samme modsætning.

På samme måde, som Marx kritiserede tyske socialister for at lægge for meget vægt på *arbejde*, og nærmest give det overjordiske kræfter, lægger miljøforkæmpere for meget vægt på *naturen*. Der er brug for at vi skaber en syntese, som lægger vægt på begge dele. Et eksempel på, at kampene i højere grad er blevet forbundet, så vi i kampen mod North Dakota Access Pipeline (*olieledning opført i North Dakota på oprindelige folks jord, red.*). Her dannede vigtige dele af den amerikanske arbejderbevægelse fælles front med miljøforkæmpere og Lakota-folket.

Samtidig må vi også holde os for øje, at kampen bliver op ad bakke. Som det seneste kup mod Evo Morales (*Bolivias præsident, der blev kuppet af en højreorienteret, amerikansk støttet regering, red.*) viser, og som vi også har set i alle forsøg på at gennemføre en statsocialisme i det 20. århundrede, er kampen altid kendetegnet ved at skulle stå imod de imperialistiske magter.

Et vendepunkt for genopbygning

Her foregriber du faktisk det næste spørgsmål; nemlig hvordan forestillinger om en Green New Deal skal kunne håndtere den imperialistiske modstand.

Kapitalen forstår, at dens bundlinje er truet, både økonomisk og politisk. I USA ser vi for øjeblikket den største forskydning af velstand i landets historie. Det stiller spørgsmål til den socialdemokratiske tilgang over for socialismen. Det er et spørgsmål om klassesmagt. Hvordan vi forbinder spørgsmål om socialistisk forvaltning, om social reproduktion og produktion med spørgsmålet om klassesmagt er vigtigt her, og hænger sammen med vores definition på, hvem der er en del af samfundet, og hvem der er en del af naturen.

Som Christian Parenti (*amerikansk journalist, red.*) også påpeger, bliver klimakrisen nødt til at være et vendepunkt for genopbygning. En genopbygning af vores infrastruktur, vores virksomheder, den

social reproduktion – og også vores kulturelle betragtninger over, hvilke liv og hvilken arbejdskraft, der har betydning.

Elon Musk's nye Amerika

For hundrede år siden sagde Rosa Luxemburg, at kapitalismen ikke kunne overleve uden et fremmed, ikke-kapitalistisk element. Når Elon Musk siger, at alternativet til undergang er at kolonisere rummet, kan det vel anses som en opdateret udgave af Luxemburg, hvor tanken om naturen som en billig ressource er slut?

Sammenbrudsteorien bliver ofte misforstået. For tænkere som Rosa Luxemburg var det et spørgsmål om klassekamp. Tanken om 'den billige natur' er klassekamp. Det er ikke tilfældigt, at Luxemburg og hendes ligesindede, Henryk Grossman kom fra det koloniserede Polen. De havde langt mere til fælles med en oprørstænder som Frantz Fanon end man tror.

“Kapitalismen stagnerer, hvilket er tydeligt i fraværet af en ny, videnskabelig og teknologisk revolution. Tænk bare på, at vi siden 1970'erne er blevet lovet en verden af robotfabrikker. I stedet har vi fået en verden af sweatshops.”

Med Göran Therborns ord, er det centrale spørgsmål angående kapitalismens produktive udtømmelighed: Hvad er det, de herskende klasser egentlig hersker over? Og hvad gør arbejderklassen, når den arbejder? Det, der er sket med kapitalens produktivitet de seneste 40 år, er et fald i arbejdets produktivitetsvækst. Produktiviteten stiger stadig, men det går langsommere.

Kapitalismen stagnerer, hvilket er tydeligt i fraværet af en ny, videnskabelig og teknologisk revolution. Tænk bare på, at vi siden 1970'erne er blevet lovet en verden af robotfabrikker. I stedet har vi fået en verden af sweatshops. Det samme gør sig gældende i landbruget, hvor de fire store afgrøder – soja, majs, ris og havre – er blevet mindre frugtbare siden 1980'erne. Klimaet står lige nu over for en kamp for både at knække kapitalens behov for at producere mere, og samtidig at gøre op med stagnationen i dens produktion. På spørgsmålet om fødevarerensuverænit, har bevægelser som [Via Campesina](#) gennem længere tid stillet spørgsmål til måden, landbrug er indrettet på.

Kapitalismen kan ikke længere vokste sig ud af krisen, og det har alt at gøre med klimaspørgsmålet. Det betyder alt for det politiske, økonomiske sociale, kulturelle og selvfølgelig det biofysiske. Man kan ikke forklare noget uden at forstå det i relation til klimakrisen.

Den evige jagt efter billig arbejdskraft har ramt muren. Mulighederne på Jorden er udtømt. Det er derfor, folk som Elon Musk bliver nødt til at tænke: “Okay, lad os opdage et nyt Amerika.” Men der er ikke flere billige Amerika'er at sejle til. Jeg håber personligt, at Elon Musk flyver til Mars. Men hele idéen om, at rumkolonisering kan føre os ind i en ny æra af produktivitet og bæredygtighed, er i virkeligheden et skalkeskjul: Det handler om at forlade den synkende skude, og at proppe så mange penge ned i kufferten som muligt.

“Problemet er ikke problemet”

Et initiativ som Covering Climate Now er et forsøg på at sætte klimakrisen på mediernes dagsorden. Kunne du afslutningsvist sige lidt om, hvordan du tænker vi kan starte en debat om, hvad der faktisk er på spil?

Det er jo i virkeligheden et spørgsmål om, hvordan vi får det hele til at give mening. For mig giver tanken om en *verdensøkologi* os mulighed for at komme forbi såvel den traditionelle marxisme som den klassiske miljøkamp. Det er en mulighed for at stille spørgsmål ved de hellige køer, som er inden for de forskellige traditioner.

Tænk på potentialet i en Black Lives Matter-bevægelse, som stiller sig forrest i spørgsmål om klimaretfærdighed. Det er ikke småting, det ville udrette. Dele af arbejderbevægelsen er begyndt at få øjnene op for, at der er behov for en grøn omstilling. Folk fortvivler, fordi de har accepteret borgerskabets mantra om, at det er nemmere at forestille sig verdens undergang end kapitalens endeligt. Den opgivenesshed er et produkt af en borgerlig magtanvendelse. Det er nemt at give op. Håbløshed er den nemmeste, mest bekvemme tilstand. Men hvordan skaber vi nye visioner for befolkningen, som gør dem i stand til at se sprækkerne i systemet?

Det overrasker mig altid, i hvor høj grad miljøbevidste mennesker har accepteret den nyliberale idé om, at det er forbrugerne der driver fremstillingen. Den tankegang blev totalt smadret af såvel keynesianske økonomer – som John Kenneth Galbraith – og marxistiske økonomer. Men miljøforkæmpere genoplivede idéen, fordi de havde en utroligt snæver forståelse af, hvad der var problemet, og fordi de ikke forstod, hvor omfattende salgsindsatsen var. Kapitalisme er *ikke* et dollardemokrati – og selv hvis det var, ville det stadig være *fucked up*.

Derfor bliver vi nødt til at afskaffe vores hellige køer og vores selvretfærdighed i de radikale bevægelser. Som Lenin altid sagde: Vi bliver nødt til at være lige så radikale som virkeligheden. Dermed ikke sagt, at vi ikke laver fejl, men vi bliver bare nødt til at være på vagt over for de her besnærende definitioner, der bliver en hæmsko for vores forståelse af nutidens politiske handlerum. Vi risikerer at overse, at klimakrisen ikke kun er et vendepunkt, hvad angår betingelserne for liv på kloden, men at den også er en mulighed for frigørelse og klima-klassekamp. Modstanderen er klima-apartheid og klima-patriarki. Hvis vi ikke indser dét, kommer vi til at blive afvæbnet. Som aktivister i 1960’erne altid sagde: “Problemet er ikke problemet. Problemet er kapitalisme.”

Den herskende klasse trækker en dagsorden ned over hovedet på alt liv. Hvordan opbygger vi så et revolutionært projekt, der sætter frigørelse af alt liv – ikke kun det menneskelige – forrest på dagsordenen? Det er dét spørgsmål, der er det centrale.

Oliver B. Hunt er kandidatstuderende i Human Security ved Aarhus Universitet.

Læs flere artikler af Oliver B. Hunt.